

Лабенко Олександр Миколайович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи і
страхування, Директор навчально-
наукового центру міжнародної діяльності,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Labenko Oleksandr,
Candidate of Economics Science,
Associate Professor, National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-9192-9891>

**ФІНАНСОВИЙ ФАКТОР У ПРОБЛЕМІ ЗБЕРЕЖЕННЯ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА**

FINANCIAL FACTOR AS A PART OF THE ENVIRONMENTAL PROTECTION PROBLEM

Лабенко О. М. Фінансовий фактор у проблемі
збереження навколишнього природного
середовища. *Український журнал прикладної
економіки та техніки*.
2023. Том 8. № 2. С. 96 – 101.

Labenko O. Financial factor as a part of the
environmental protection problem.
*Ukrainian Journal of
Applied Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 2, pp. 96 – 101.

Навколишнє природне середовище (НПС) постійно змінюється, зокрема внаслідок впливу людського фактора. Протягом останніх десятиліть суспільство стикнулось з великою кількістю екологічних проблем, які призвели до погіршення екосистеми та можуть стати глобальними катастрофами й трагедіями в майбутньому. Їх вирішення можливе шляхом формування сучасних методів раціоналізації природокористування, трансформації економіки, пошуку оптимальних механізмів фінансового забезпечення і реформування державної політики для досягнення кліматичної нейтральності та сталого розвитку суспільства. Метою дослідження є виявлення впливу фінансових факторів на захист навколишнього природного середовища. Під час дослідження використано такі методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Розглядаючи питання охорони навколишнього середовища, проаналізовано ефективність еколого-економічної політики різних держав на основі Індексу екологічної ефективності, що протягом 2016-2022 років склад топ-10 кардинально змінювався, що свідчить про несистематичне вжиття заходів, орієнтованих на збереження НПС. Установлено, що фінансовий сектор має двоякий вплив на навколишнє природне середовище. Ступінь фінансового розвитку має позитивний вплив, а оптимізація промислової структури – негативний. Для вирішення проблем, пов'язаних з охороною НПС, важливе значення має економічне зростання країни, яке дозволяє інвестувати в природоохоронні заходи. Зворотним боком можна вважати індустріалізацію та урбанізацію суспільства, що сприяє економічному процвітання і водночас призводить до забруднення екосистеми. Однією з головних стратегій стримування деградації НПС є реалізація фінансової доступності. Підвищення рівня екологічності виробництва можна досягти оперативним і стратегічним шляхом. Багато країн, що розвиваються, розробляють і впроваджують плани зменшення своєї вразливості до зміни клімату у своїх національних стратегіях. Досліджено, що «зелені» фінанси є однією з нових ідей, пов'язаних з обов'язками фінансового сектору у вирішенні великих проблем сьогодення таким чином, щоб забезпечити створення корпоративної та суспільної вартості без шкоди для навколишнього середовища.
Ключові слова: навколишнє природне середовище, охорона НПС, забруднення, фінанси, «зелені фінанси».

The environment is constantly changing, including because of human impact. Over the past decades, society has faced many environmental problems that have led to ecosystem deterioration and may become global disasters and tragedies. Their solution is possible through the development of modern methods of rationalizing nature management, transforming the economy, finding optimal financial support mechanisms, and reforming public policy to achieve climate neutrality and sustainable development of society. The study aims to identify the impact of economic factors on environmental protection. The following methods were used during the study: analysis, synthesis, comparison, and generalization. Considering the issue of environmental protection, the author analyzes the effectiveness of environmental and economic policies of different countries based on the Environmental Performance Index, which showed that during 2016-2022 the composition of the top 10 changed dramatically, indicating that measures aimed at preserving the NPS were not systematically taken. It is established that the financial sector has a twofold impact on the environment. The degree of financial development has a positive side effect, while the optimization of the industrial structure has a negative one. The country's economic growth is essential to solving the problems related to environmental protection, which allows investing in environmental protection measures. The downside is the industrialization and urbanization of society, which contributes to economic prosperity and simultaneously leads to ecosystem pollution. One of the main strategies to curb the degradation of the NPS is to implement financial accessibility. Increasing the environmental friendliness of production can be achieved operationally and strategically. Many developing countries are developing and implementing plans to reduce their vulnerability to climate change in their national strategies. The article shows that "green" finance is one of the new ideas related to the responsibilities of the financial sector in addressing the significant challenges of our time in a way that ensures the creation of corporate and social value without harming the environment.

Keywords: environment, environmental protection, pollution, finance, green.

© Лабенко Олександр Миколайович, 2023

Вступ

Навколишнє природне середовище (НПС) постійно змінюється, зокрема внаслідок людського фактора. Нині його стан можна оцінити як незадовільний. Протягом останніх десятиліть суспільство стикнулось з великою кількістю екологічних проблем, які призвели до погіршення екосистеми та можуть стати глобальними катастрофами й трагедіями в майбутньому. Їх вирішення можливе шляхом формування сучасних методів раціоналізації природокористування, трансформації економіки, пошуку оптимальних механізмів фінансового забезпечення й реформування державної політики для досягнення кліматичної нейтральності та сталого розвитку суспільства. З огляду на викладене вище, дослідження фінансового фактора в проблемі збереження навколишнього природного середовища є доволі актуальним для науковців і практиків.

Результати досліджень екологічних аспектів проблеми збереження навколишнього середовища описуються у працях таких науковців, як: R. Z. M. Harivelo, O. Богдан, A. Грищенко, O. Гуцал, Г. Погріщук, I. Мартинюк, Т. Шульга. Окремі фінансові й економічні аспекти у своїх працях висвітлюють M. Ahmad, Z. Ahmed, S. Damrah, D. Hajdys, E. Satrovic, F. Shawtari, Ю. Барський, В. Буковинський, В. Глухова, Н. Карпишин, I. Мартинюк, Л. Радченко, А. Цибуляк та інші.

Формування цілей статті

Метою дослідження є виявлення впливу фінансових факторів на захист навколишнього природного середовища.

Виклад основного матеріалу

У сучасних умовах еколого-економічний розвиток суспільства уособлює кілька концепцій, таких як: фронтальна економіка, концепція охорони навколишнього середовища, гармонійного розвитку суспільства і природи, помірнього розвитку та ектоскопія. За фронтальної економіки природа є джерелом невичерпних ресурсів і поглиначем відходів, характеризується відсутністю необхідності зіставлення обсягів видобутку й використання з їх запасами та наголошується на тому, що основними стримувальними факторами економічного розвитку є капітал і праця. Ця концепція була актуальною в 60-70-х рр. ХХ ст., коли навколишнє природне середовище розглядалось як відокремлений від економіки елемент, орієнтований на захист рослин і тварин і створення заповідних зон. Прихильники цієї концепції наголошували на вирішенні екологічних проблем завдяки досягненням НТП, що, своєю чергою, під час вирішення одних проблем породжувало інші. Тому на сучасному етапі розвитку суспільства виникло безліч проблем, пов'язаних з раціональним використанням обмежених природних ресурсів, захистом навколишнього середовища та пошуком економічних інструментів і фінансових ресурсів, спрямованих на пошук оптимальної альтернативи виробництва, споживання та захисту навколишнього середовища.

Динамічні зміни цивілізації призвели до надмірного навантаження на екосистему, що спричинило появу таких екологічних проблем як: забруднення повітря, води і ґрунту; глобальне потепління, деградація та знищення природних ресурсів; втрата біорізноманіття тощо.

Посилаючись на деякі міжнародні декларації, тісний зв'язок між навколишнім середовищем і людиною можна визначити так (рис. 1).

Стокгольмська декларація (1972 рік)	<ul style="list-style-type: none">✓ Екологічні проблеми виходять на перший план міжнародних проблем і ознаменують початок діалогу між промислово розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, щодо зв'язку між економічним зростанням, забрудненням повітря, води й океанів у всьому світі.
Всесвітня хартія природи (1982 рік)	<ul style="list-style-type: none">✓ У декларації визначено необхідні заходи щодо охорони природи на всіх рівнях.✓ Наголошено, що соціально-економічний розвиток не можна розглядати без урахування природних систем.
Декларація про навколишнє середовище та розвиток (1992 рік)	<ul style="list-style-type: none">✓ Затверджено набір принципів для керівництва країнами в майбутньому сталому розвитку.✓ Визначено, що єдиним способом досягнення довгострокового економічного прогресу є налагодження взаємозв'язку з охороною навколишнього природного середовища.

Рис. 1. Акти міжнародного права, у яких окреслено питання захисту навколишнього природного середовища

Джерело: побудовано автором на основі [9, 10, 15].

За результатами проведених конференцій на перший план виходить взаємодія людини з природою задля досягнення сталого розвитку суспільства, який проходить через соціальний розвиток, задоволення потреб кожного громадянина, раціональне використання природних ресурсів, підтримку та охорону екосистем і процесів, які керують життям. Це підкреслює необхідність співпраці між людьми та солідарності між теперішніми й майбутніми поколіннями. Тобто ми несемо відповідальність за збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь таким чином, щоб забезпечити їм гідний рівень життя. Однак реалізація цього на практиці вимагає чималих зусиль. Його застосування змушує уряди та суспільства працювати разом, намагаючись виправити помилки та скоригувати курс дій. Охорона навколишнього середовища стає міжнародним пріоритетом, який вимагає величезного перерозподілу фінансових, наукових і технічних ресурсів у планетарному масштабі, а також впровадження кількох стратегічних імперативів для сталого розвитку [5, с. 514].

Hajdys Dagmara під охороною навколишнього середовища розуміє комплекс заходів, спрямованих на раціональне формування навколишнього середовища та управління його ресурсами (природними благами) відповідно до принципу сталого розвитку, а також протидію створенню забруднення та запобігання його шкідливому впливу на навколишнє середовище [2, с. 747].

Досліджуючи питання охорони навколишнього середовища, необхідно проаналізувати ефективність еколого-економічної політики різних держав на основі Індексу екологічної ефективності (EPI), який оцінює 180 країн щодо їх зусиль для підвищення життєздатності екосистем і пом'якшення кліматичних змін. Ці показники показують, наскільки країни близькі до досягнення встановлених на міжнародному рівні цілей сталого розвитку щодо конкретних екологічних питань. Аналіз даних EPI показує, що фінансові ресурси, належне врядування, людський розвиток і якість регулювання мають значення для підвищення стійкості країни (табл. 1).

У таблиці за ранжиром розміщено країни, які займають позиції лідерів у 2016 р. і подальшу тенденцію зміни основних позицій. 2016 р. перше місце займає Фінляндія, а замикає топ-10 Франція. У наступному списку Фінляндія, Ісландія та Швеція втрачають позиції лідерів і спускається на 10, 11 й 5 місце, відповідно. Натомість завдяки високим значенням більшості показників, а особливо щодо якості повітря та захисту клімату, рейтинг очолює Швейцарія. На друге місце виходить Франція, піднімаючись на 8 позицій, а на третє – Данія (+1 у рейтингу). EPI 2018 р. показав, що 60% країн знизили інтенсивність викидів CO₂, а 85-90% зменшили викиди метану й азоту. На другу сходинку 2020 р. підіймається Люксембург, а третю займає Швейцарія.

2020 р. і 2022 р. лідирує Данія. Вона пропагує просування чистої енергії та сталого сільського господарства. На другому місці 2022 р. Великобританія, на третьому – Фінляндія, які займають зазначені позиції внаслідок скорочення викидів парникових газів [14].

Таблиця 1 Рейтинг країн за рівнем екології

Країна	Рейтинг 2016	Рейтинг 2018	Рейтинг 2020	Рейтинг 2022
Фінляндія	1	10	7	3
Ісландія	2	11	17	10
Швеція	3	5	8	5
Данія	4	3	1	1
Словенія	5	34	18	7
Іспанія	6	12	14	27
Португалія	7	26	27	48
Естонія	8	48	30	14
Мальта	9	4	23	4
Франція	10	2	5	12
Швейцарія	16	1	3	9
Великобританія	12	6	4	2
Люксембург	20	7	2	6
Австрія	18	8	6	8
Ірландія	19	9	16	24
Норвегія	17	17	9	20
Німеччина	30	30	10	13
Україна	44	109	60	52

Джерело: побудовано автором на основі [6, 12, 13, 14].

Для вирішення проблем, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, важливе значення має економічне зростання країни, зокрема ВВП на одну особу населення, яке дозволяє інвестувати в природоохоронні заходи. Зворотним боком можна вважати індустріалізацію та

Протягом досліджуваного періоду позиція України в EPI доволі слабка, адже лише 2016 р. змогла увійти до перших 50, а 2018 р. ще в 2,5 рази погіршила ситуацію. Навіть по-при підняття в рейтингу 2020 р. і 2022 р., займані позиції свідчать про низький рівень екологічної свідомості та економічного забезпечення екологічної політики загалом.

З 2017 р. розвинені країни та країни, що розвиваються, визнають важливість зеленого фінансування як інструменту реалізації Паризької угоди. Це спонукало багато країн прийняти політику фінансових інструментів для досягнення екологічної стійкості [16].

урбанізацію суспільства, що сприяє економічному процвітання і водночас призводить до забруднення екосистеми. Особливо це притаманно країнам, що розвиваються.

Фінансовий сектор відіграє вагомий роль в економічному зростанні й, відповідно, впливі на НПС. Його розвиток набув надзвичайного значення через важливість для економічних і технологічних інновацій. Фінансовий розвиток відповідає за спрямування заощаджень економіки та пропонує економічним суб'єктам зберігати активи в ліквідній формі й заохочувати інвестиції. Прогрес у фінансовому та технологічному секторах значно впливає на екологічні показники через різні канали [11].

Ефективність фінансової підтримки заходів екологічного спрямування залежить від дотримання низки принципів. Основним з яких є підхід «забруднювач платить». Тобто кожен суб'єкт господарювання відповідає за забруднення НПС, невиконання загальноприйнятих екологічних вимог і негативний вплив на довкілля загалом [17, с. 299].

Однією з головних стратегій стримування деградації НПС є реалізація фінансової доступності. В епоху глобалізації розвиток складних технологічних інструментів збільшив потребу у виробництві та споживанні енергії. Зокрема, це пов'язано з доступністю фінансових послуг, що дозволяє клієнтам фінансувати споживчі товари з високим енергоспоживанням (автомобілі, кондиціонери). Вирішити цю проблему фінансовий сектор може завдяки використанню передових технологій, які пом'якшують екологічні наслідки виробництва. Легкодоступні кошти за нижчими ставками та більш досяжними фінансовими вимогами для різних груп суспільства, спрямовані на фінансування виробничої діяльності та започаткування досліджень і розробок у сфері відновлюваної енергії, відіграють позитивну роль у захисті навколишнього середовища [3].

Людський фактор може мати значний вплив на різкі температури та зростання викидів CO₂. Ті, хто виступає проти глобалізації, вважають, що вплив на навколишнє середовище є подвійним. Насамперед забруднення виникають, коли реформи торгівлі, спрямовані на лібералізацію, дозволяють перенести промисловість, що забруднює довкілля, у регіони з менш суворим регулятивним контролем. Також імовірно, що забруднення зростатиме в країнах з низьким рівнем доходу або країнах, що розвиваються, у результаті глобалізації, поки вони не досягнуть певного рівня економічного розвитку.

Фінансування проєктів екологічно чистих енергетичних технологій може принести користь навколишньому середовищу, але ігнорування екологічного впливу фінансових інвестицій може стимулювати екологічні проблеми. Фінансова інтеграція дозволяє малим і середнім підприємствам та окремим особам зручно користуватися фінансовими продуктами й послугами за доступними цінами, що робить інвестиції в екологічні технології більш життєздатними й спрямованими на економічний розвиток та екологічну стійкість [1].

Підвищення рівня екологічності виробництва можна досягнути оперативним і стратегічним шляхом. Перший полягає у зміні структури виробництва. Вони потребують значних фінансових вливань і витрат часу. До цієї групи рішень можна віднести: технічне переозброєння, зміну сировини, освоєння нових екологічно безпечних видів продукції, упровадження ресурсозберігальних технологій тощо. Другий спосіб досягається шляхом зменшення ресурсних витрат під час виробництва продукції, використання вторинної сировини та перероблення відходів [19, с. 30].

Багато країн, що розвиваються, розробляють і впроваджують плани зменшення своєї вразливості до зміни клімату. Вони почали розглядати можливості пом'якшення наслідків у своїх національних стратегіях. Тому спроможність країн фінансувати програми сталого розвитку має бути значно збільшена. Двома найважливішими питаннями є інвестиції в пом'якшення ризиків лих та уніфікованість політики між зміною клімату та стійкістю. Щоб бути в авангарді кліматичних дій, сталого розвитку та екологічного відновлення, фінансовий ринок розробив стратегії та інноваційні заходи для забезпечення достатнього капіталу для проєктів із соціальними та екологічними перевагами, а також поступового зменшення коштів для фінансування проєктів і підприємств з величезним негативним впливом на навколишнє середовище, що погіршує зміну клімату. «Зелені» фінанси є однією з таких нових ідей, пов'язаних з обов'язками фінансового сектору у вирішенні великих проблем сьогодення таким чином, щоб забезпечити створення корпоративної та суспільної вартості без шкоди для навколишнього середовища [7].

Розвиток зеленого фінансування представлено ВВП, інвестиціями у відновлювані джерела енергії, інвестиціями в дослідження та розробки (НДДКР) для екологічно чистих проєктів та інвестиціями державно-приватного партнерства в проєкти відновлюваної енергії.

Найважливішими елементами впливу є регіональний ВВП, рівень регіональних інновацій і якість повітря, тоді як ступінь фінансового розвитку та оптимізації структури промисловості є незначними. «Зелені» фінанси включають «зелені» цінні папери, «зелені» джерела кредитування, «зелені» інвестиції та вуглецеве фінансування. З ширшої точки зору вважається, що розвиток «зеленого» фінансування призводить до оптимізації всієї структури економіки у формі покращення якості з боку пропозиції, обізнаності з боку попиту та підтримки зростання. З більш вузької перспективи розвиток «зеленого» фінансування може дозволити підприємцям впроваджувати інноваційні «зелені» продукти за допомогою процесів «зеленого» виробництва, робити продукт доступним таким чином, що зменшує трансакційні витрати, і просувати продукт таким чином, щоб керувати споживачами [8].

Висновки та перспективи подальших розвідок

У результаті проведеного дослідження встановлено, що в сучасних умовах еколого-економічний розвиток суспільства уособлює кілька концепцій, таких як: фронтальна економіка, концепція охорони навколишнього середовища, гармонійного розвитку суспільства і природи, помірний розвиток та ектоскопія. Нині на перший план виходить взаємодія людини й природи задля досягнення сталого розвитку суспільства. Для дослідження еколого-економічної політики використано Індекс екологічної ефективності, на основі якого можна зробити висновок, що протягом 2016-2022 рр. склад топ-10 кардинально змінювався, що свідчить про несистематичне вжиття заходів, орієнтованих на збереження НПС. Вплив фінансового сектору має двояке значення для навколишнього природного середовища. З одного боку, шляхом розвитку економіки вдається стимулювати заходи захисту НПС, а з іншого, поява додаткових фінансових ресурсів у юридичних і фізичних осіб негативно впливає на екологічну ситуацію. «Зелені» фінанси є однією з нових ідей, пов'язаних з обов'язками фінансового сектору у вирішенні великих проблем сьогодення таким чином, щоб забезпечити створення корпоративної та суспільної вартості без шкоди для навколишнього середовища

Перспективними напрямками подальших досліджень є оцінювання ефективності функціонування механізмів природокористування в Україні та світі.

Література

1. Ahmad M., Ahmed Z., Bai Y., Qiao G., Popp J., Oláh J. Financial Inclusion, Technological Innovations, and Environmental Quality: Analyzing the Role of Green Openness. *Front. Environ. Sci.* 2022. № 10:851263.
2. Dagmara H. Problems of financing sources for environmental protection in strategic documents of the European Union and Poland in the new financial perspective for 2021–2027. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law.* 2021. № 20(4). P. 745-761.
3. Damrah S., Satrovic E., Shawtari F. A. How does financial inclusion affect environmental degradation in the six oil exporting countries? The moderating role of information and communication technology. *Front. Environ. Sci.* 2022. № 10:1013326. DOI: 10.3389/fenvs.2022.1013326.
4. Dwight R. Lee. The Problem of Environmental Protection. URL: <https://fee.org/articles/the-problem-of-environmental-protection>.
5. Harivelo R. Z. M., Harifidy R. Z. A Review of Environmental Protection and Sustainable Development in Madagascar. 2022. № 5 (4). P. 512-531.
6. Hsu A. D., Esty M., Levy A., de Sherbinin, et al. The 2016 Environmental Performance Index Report. 2016. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law and Policy.
7. Hunjra A. I., Hassan M. K., Zaied Y. B., Managi S. Nexus between green finance, environmental degradation, and sustainable development: Evidence from developing countries. *Resources Policy.* 2023. № 81. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103371>.
8. Khan S, Akbar A, Nasim I, Hedvičáková M., Bashir F. Green finance development and environmental sustainability: A panel data analysis. *Front. Environ. Sci.* 2022. № 10. DOI: 10.3389/fenvs.2022.1039705.
9. Report of the United Nations Conference on environment and development. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.1_51_26_Vol.I_Declaration.pdf.
10. United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.
11. Wang C., Cardon P. W., Liu J., Madni G. R. Social and economic factors responsible for environmental performance: A global analysis. *PLoS ONE.* 2020. № 15 (8):e0237597. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237597>.
12. Wendling Z. A., Emerson J. W., de Sherbinin A., Esty D. C., et al. 2020 Environmental Performance Index. 2020. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. URL: epi.yale.edu.
13. Wendling Z. D., Esty, J. Emerson M. Levy, A. de Sherbinin, et al. The 2018 Environmental Performance Index Report. 2018. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law and Policy. URL: <https://epi.envirocenter.yale.edu/node/36476>.
14. Wolf M. J., Emerson J. W., Esty D. C., de Sherbinin A., Wendling Z. A., et al. 2022 Environmental Performance Index. 2022. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. URL: epi.yale.edu.

-
15. World Charter for Nature. URL: <http://www.un-documents.net/wcn.htm>
 16. Zakari A., Khan I. The Introduction of Green Finance: A Curse or a Benefit to Environmental Sustainability? *Energy RESEARCH LETTERS*. 2022. № 3 (3). DOI: <https://doi.org/10.46557/001c.29977>.
 17. Радченко Л. М., Крижина Н. П. Державне регулювання фінансування охорони навколишнього середовища: зарубіжний досвід. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (71). С. 298–301.
 18. Рейтинг країн за рівнем екології. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/ecology>
 19. Швиданенко Г. О., Криворучкіна О. В., Матукова Д. Г. Розвиток підприємства на еколого-економічних засадах: монографія. К.: КНЕУ, 2017. 148 с.

References

1. Ahmad, M., Ahmed, Z., Bai, Y., Qiao, G., Popp, J., Oláh, J. (2022). Financial Inclusion, Technological Innovations, and Environmental Quality: Analyzing the Role of Green Openness. *Front. Environ. Sci*, 10:851263. DOI: 10.3389/fenvs.2022.851263.
2. Dagmara, H. (2021). Problems of financing sources for environmental protection in strategic documents of the European Union and Poland in the new financial perspective for 2021–2027. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 20 (4), 745-761. DOI: <https://doi.org/10.12775/EiP.2021.044>.
3. Damrah, S., Satrovic, E., Shawtari, F. A. (2022). How does financial inclusion affect environmental degradation in the six oil exporting countries? The moderating role of information and communication technology. *Front. Environ. Sci*, 10:1013326. DOI: 10.3389/fenvs.2022.1013326.
4. Dwight, R. Lee. The Problem of Environmental Protection. Available at: <https://fee.org/articles/the-problem-of-environmental-protection/>.
5. Harivelo, R. Z. M., Harifidy, R. Z. A. (2022). Review of Environmental Protection and Sustainable Development in Madagascar. *J*, 5 (4), 512-531. DOI: <https://doi.org/10.3390/j5040035>.
6. Hsu, A. D., Esty, M., Levy, A., de Sherbinin, et al. (2016). The 2016 Environmental Performance Index Report. New Haven, CT.: Yale Center for Environmental Law and Policy. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.19868.90249>.
7. Hunjra, A. I., Hassan, M. K., Zaied, Y. B., Managi, S. (2023). Nexus between green finance, environmental degradation, and sustainable development: Evidence from developing countries. *Resources Policy*, 81. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103371>.
8. Khan, S, Akbar, A, Nasim, I, Hedvičáková, M., Bashir, F. (2022). Green finance development and environmental sustainability: A panel data analysis. *Front. Environ. Sci*, 10. DOI: 10.3389/fenvs.2022.1039705.
9. Report of the United Nations Conference on environment and development. Available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.
10. United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm. Available at: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.
11. Wang, C., Cardon, P. W., Liu, J., Madni, G. R. (2020). Social and economic factors responsible for environmental performance: A global analysis. *PLoS ONE*. 2020. № 15 (8): e0237597. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237597>.
12. Wendling, Z. A., Emerson, J. W., de Sherbinin, A., Esty, D. C., et al. (2020). 2020 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. Available at: epi.yale.edu.
13. Wendling, Z. D., Esty, J. Emerson, M., Levy, A. de Sherbinin, et al. (2018). The 2018 Environmental Performance Index Report. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law and Policy. Available at: <https://epi.envirocenter.yale.edu/node/36476>.
14. Wolf, M. J., Emerson, J. W., Esty, D. C., de Sherbinin, A., Wendling Z. A., et al. (2022). 2022 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. Available at: epi.yale.edu.
15. World Charter for Nature. URL: <http://www.un-documents.net/wcn.htm>.
16. Zakari, A., Khan, I. The Introduction of Green Finance: A Curse or a Benefit to Environmental Sustainability? (2022). *Energy RESEARCH LETTERS*, 3 (3). DOI: <https://doi.org/10.46557/001c.29977>.
17. Radchenko, L., Kryzyna, N. (2019). «State regulation of environmental protection funding: foreign experience». *Molodyj vchenyj*, 7 (71), 298–301.
18. Rating of countries by level of ecology. Available at: <https://nonews.co/directory/lists/countries/ecology>.
19. Shvydanenko, G. O., Kryvoruchkina, O. V. & Matukova, D. G. (2017). *Rozvytok pidpriemstva na ekoloho-ekonomichnykh zasadakh*. [Enterprise development on ecological and economic principles]. KNEU. Kyiv. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2023 р.